

Izvorni znanstveni rad
UDK 301.12:301.17
Primljeno u srpnju 1980.

URBANA KRIZA, POLITIČKI PROCES I URBANA TEORIJA

Manuel Castells

Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Paris

Urbano pitanje i problematika okoline (environment) su, na različite načine, na najistaknutijem mjestu društvene i političke pozornice razvijenih kapitalističkih društava. U prvom redu, politički sukobi i, osobito, izborna politika, koji su u središtu procesa odlučivanja liberalne demokratske države, bili su pod dubokim utjecajem ovih problema. Partije su često međusobno suprotstavljene drugačijom politikom urbanog razvoja i »kvalitete života«, na što su birači i, osobito, nove srednje klase veoma osjetljivi; nove političke grupe i koalicije koje se okupljaju oko tih rasprava određene su tim problemima. Tako su, na primjer, talijanski pokrajinski i općinski izbori u lipnju 1975. godine bili veoma usredotočeni na probleme lokalne uprave i predstavljali su historijski pomak snage ljevice k strategiji historijskog kompromisa, omogućujući istraživanje demokratskog puta u socijalizam. U Japanu je ljevica u upravi velikih gradova, pa je kampanja protiv zagađenja i za novi model urbanog razvoja zadobila pozicije u jezgri naročito konzervativnih institucija. Općinski izbori u Francuskoj mjeseca ožujka 1977. godine, u kojima je velikom većinom pobijedila koalicija ljevice, bili su izuzetno značajni zbog dva razloga. Prvo, sposobnost da se nametne politička promjena na lokalnom nivou prije zadobijanja nacionalne vlasti može biti sagledana kao bitan stupanj u učvršćivanju veza sa stanovništvom u dugom procesu preobražavanja socijalnih struktura. K tomu, važan razlog tog uspjeha je bilo kandidiranje ekoloških kandidata, koji su u prvom krugu dobili oko 10% glasova u velikim gradovima, a kasnije su se udružili s kandidatima ljevice. To ne samo da je omogućilo uspostavljanje povoljnih uvjeta za promjenu u urbanoj politici, već je, također, podsjetilo ljevicu na njene slabosti na tom području. Štoviše, treba primijetiti da ekološki kandidati nisu propovijedali »povratak prirodi«; nasuprot tomu, oni su iznosili prijedloge u vezi s kvalitetom života, stanovanjem, gradskim prijevozom, javnim sadržajima, komunalnim akcijama, nuklearnom politikom, neizgrađenim prostorima, povezujući ih s uvjetima upravljanja i odlučivanja i predlažući lokalnu samoupravu, lokalne radio-stanice, samopomoćne mreže i kooperativne organizacije. Isti trend je bio opažen u Sjedinjenim Američkim Državama, gdje se glavnina protestnog pokreta 1960-ih godina sada izrazila kao ekološki i komunalni pokret, predlažući alternative lokalnoj upravi i urbanom razvoju i sve

se više uključujući u općinske izbore, gdje su napredni programi počeli postizati značajne uspjehe (na primjer, u Berkleyu, Austinu, Madisonu).

Važnost urbane problematike na nivou društvene i političke dinamike svakako nije ograničena na izborne procese i kontrolu državnih institucija. Ona je iznesena na vidjelo kvantitativnim i kvalitativnim razvojem urbanih društvenih pokreta, tj. pokreta koji ujedinjuju protest koji se tiče urbanog i ekologije, organiziraju i mobiliziraju stanovništvo, mijenjaju odnose snaga među klasama, mijenjaju kulturne modele i postaju jedna od bitnih osovina društvene promjene. Na primjer, i Italiji su se pokreti 1974/5. godine usredotočili na pitanje smanjivanja troškova javne službe, squatting pokreti* u Londonu 1975. i u Bruxellesu 1976. godine, španjolske susjedske organizacije, čije su borbe bile odlučujući čimlac u okončavanju Francove diktature (1975/6.), komunalni pokreti i borbe za participaciju koji se na različite razvijaju u američkim gradovima — sve su to svjedoci pojavljivanja novih oblika protesta stanovništva i organiziranja koje izrasta iz proturječnosti svakodnevnog življenja u kapitalističkim gradovima.

Neposredni učinci ovih pokreta na urbane strukture manje su važni no njihovi učinci na javno mnijenje i elaboraciju urbane politike na općem nivou, jer njihova društvena vidljivost i ideološka legitimnost rastu iz dana u dan — mass media ih često svojataju, naklonost stanovništva se lako pobuđuje, veliki dijelovi stanovništva raznih društvenih klasa osjećaju se uključeni. To je ono što institucije na neki način prisiljava da ih uzmu u obzir i da se upuste u rasprave i pregovore.

Štoviše, grad i okolina (environment) se, također, nalaze i u središtu politike i, osobito, ideologije većine vlada, u jednu ruku zato, što, kako ćemo vidjeti, državna intervencija u to područje igra sve veću stratešku ulogu u ekonomiji i politici, a u drugu zato, što se upravo kroz te teme najčešće razmatra odnos političkih i materijalnih uvjeta organiziranja svakodnevnog života.

Moramo krenuti od slijedeće činjenice: urbano i ekološko pitanje postaju jedne od temeljnih osovina društvenog organiziranja i društvene promjene u razvijenom kapitalizmu.

Razmatranje urbanog i ekološkog pitanja pretpostavlja i njihovo razlikovanje i njihovo neraskidivo povezivanje. Pokušat ćemo odrediti njihova pojedinačna značenja i okarakterizirati njihovu vezu.

Nijedna od tih dviju tema ne može se odrediti u terminima problema prostornog organiziranja, jer, iako one imaju svoj prostorni izraz (kao što ga, u stvari, imaju sve društvene pojave), nije on ta dimenzija koja ih karakterizira. Umjesto toga, treba ih smjestiti u mrežu društvenih odnosa, povezati njihov značaj s dijalektikom društvenih klasa koja leži u osnovi organizacije društva. Kako se, u toj perspektivi, urbano i ekologija mogu sagledati u

* **Squatting pokreti** (engl. squat, vb. — nastaniti se bez zakonskih prava). — Termin označava pokrete stanovnika slamova, ali se sve više koristi i za označavanje prisilnog zauzimanja stanova u »normalnim« dijelovima grada, stanova koje vlasnici zbog špekulacije drže praznima. Stoga se squatting pokreti ne moraju nužno povezivati uz siromaštvo, bijedu, imigrantsko stanovništvo i sl. Neki od novijih primjera su sukobi te vrste u Zapadnom Berlinu i u Amsterdamu (prim. prev.).

granicama historijski određenih društava, tj. u granicama industrijskih kapitalističkih društava?

Urbano pitanje upućuje prvenstveno na organizaciju sredstva kolektivne potrošnje* koja su u osnovi dnevnog života svih društvenih grupa: stanovanja, obrazovanja, zdravstva, kulture, trgovine, prijevoza, itd. U razvijenom kapitalizmu ono izražava temeljnu proturječnost između sve većeg podruštvljenja potrošnje (što je posljedica koncentracije kapitala i sredstava za proizvodnju) s jedne strane, i kapitalističke logike proizvodnje i raspodjele sredstava za potrošnju s druge. Posljedica je produbljivanje krize u tom području istovremeno kada protest stanovništva zahtijeva poboljšanje kolektivnih materijalnih uvjeta svakodnevnog života. U pokušaju da razrješi te proturječnosti, država sve više intervenira u grad; ali država, kao izraz klasnog društva, u praksi djeluje u skladu s odnosima snaga između klasa i društvenih grupa, uglavnom u korist hegemonističke frakcije vladajućih klasa. Spomenuti problemi se na taj način globaliziraju, urbano pitanje sve više povezuje državu s dnevnim životom i izaziva političku krizu.

Ekološko pitanje na neki način uspostavlja odnos između ljudske vrste i prirode, što je u sociologijskoj problematici prevedeno kao historijski oblik odnosa uspostavljenih između proizvodnih snaga i društvenih odnosa. Ili, drugim riječima, pitanje je, u jednu ruku, kako i u kojoj mjeri neki tip društvenih odnosa u danom trenutku izaziva nazadovanje proizvodnih snaga, razaranje prirode, a oboje treba shvatiti kao prisvajanje prirodnih sredstava od strane vrste, da se omogući proširena reprodukcija vrste i njoj potrebnih sredstava za proizvodnju. U drugu ruku, pitanje je kako i na koji način određena primarnost proizvodnih snaga potiče nazadne društvene odnose koji ugrožavaju društveni život. To je dvostruki aspekt ekološkog pitanja koji ga čini brementim značenjem: dvostruko ograničenje odnosa između prirode i društva, između društvene organizacije i materijalne proizvodnje, ograničenje koje nije prirodno već historijsko, tj. koje ne negira odnos prema prirodi, već zahtijeva proizvodnju novih društvenih odnosa koji mogu odgovoriti na *ensemble* zahtjeva materijalne baze i historije.

Urbano i ekološko pitanje izgledaju blisko povezani, zajedno predstavljajući novu osnovu društvene i političke promjene u razvijenom kapitalizmu. U stvari, njihova se veza očituje na nekoliko nivoa.

Prvo, povezani su u praksi, osobito u akcijama protestnih pokreta i alternativa lokalnoj upravi i urbanoj politici. U stvari, kad se prouče zahtjevi

* U svojoj konceptualizaciji urbanog pitanja, M. Castells razlikuje sredstva individualne i sredstva kolektivne potrošnje. Zadnje se odnose na kolektivno stanovanje, bolnice, škole, prostore i sredstva za provođenje dokolice, odnosno na sva neproizvodna područja u kojima se na neki način realizira potrošnja, a za koje je obično u suvremenim društvima zainteresirana država. Sredstva kolektivne potrošnje nisu roba u klasičnom smislu riječi — ne daju se odvojiti od subjekata ili organizacije koja ih proizvodi. Ona su »kolektivna« jer se uglavnom »troše« kolektivno (op. ur.).

1. Drugdje smo dali obrazloženje za takovu teorijsku i historijsku demarkaciju grada. Ne možemo ovdje sumirati svu našu argumentaciju, ali njena središnja teza može se naći u *The Urban Question* (London: Arnold, 1977). Recimo samo to, da ne dokazujemo da se sve što se događa u gradovima koncentrira oko sredstava za potrošnju, već za historijsko objašnjenje tih urbanih problema i njihovo specifično određenje potječe od kvalitativno nove uloge koju ta sredstva za potrošnju igraju u razvijenom kapitalizmu. Vidi poglavlje 2 u knjizi *City, Class and Power* (London: The Macmillan Press Ltd, 1978), kao i prvi dio našeg članka »Towards a Political Urban Sociology« u *Captive Cities*, ed. M. Harloe (London: Wiley, 1977).

ekoloških pokreta, izborni prijedlozi ekoloških kandidata ili vladine mjere koje se tiču okoline, vidi se da većinu konkretnih problema koji se razmatraju čine upravo oni u vezi s kolektivnim sredstvima za potrošnju koja leži u osnovi organiziranja dnevnog života. Kad netko agitira za poboljšanje »kvaliteta života«, tad u prvom redu smjera na stanovanje, prijevoz, javna dobra i neizgrađene prostore, kao i na oblike organiziranja svih sredstava za potrošnju i na njihovu vezu s drugim djelatnostima (proizvodnja, upravljanje, razmjena), tj. na ono što se obično naziva »urbanom strukturom«. To nužno ima svoj izraz na nivou prostornih oblika.

Uz to, upravljanje sredstvima za potrošnju i njihov odnos prema životnom stilu djeluju na ostale aspekte ekološkog pitanja; na primjer, na kulturne promjene, na progresivno zamjenjivanje razmjenske vrijednosti upotrebnom vrijednošću za sve veći dio stanovništva, na zahtjeve za lokalnom samoupravom. Ali, veza između urbanog i ekološkog je dublja. Ta su dva pitanja u praksi povezana zato što među njima postoji strukturalna povezanost na nivou proturječnosti koje ih određuju. U stvari, *urbana kriza je poseban oblik općenitije krize koja stoji u vezi s proturječjem između proizvodnih snaga i proizvodnih odnosa koji su u osnovi ekološkog pitanja.*

Na primjer, ako postoji kriza stanovanja, prijevoza, itd., ona je tijesno povezana s oblicima procesa urbanizacije, a on sam je posljedica određenih odnosa između društvenog organiziranja ljudskog djelovanja i materijalne baze tog djelovanja. Ekonomska, tehnička, društvena i prostorna koncentracija sredstava za proizvodnju i potrošnju odgovara logici koncentracije kapitala i političke uprave, a ne primjernom odnosu između nivoa tehničke podjele rada i društvenih odnosa osjetljivih na razvoj kreativnosti, produktivnosti i ljudskog prisvajanja prirode u izrazima upotrebne vrijednosti. Urbana kriza je naličje neujednačenog razvoja različitih djelatnosti i pokrajina. Metropolitanska područja su objašnjiva jedino pustim i opljačkanim pokrajinama. Prenatranost, nedostatak slobodnih prostora i stvaranje umjetne tehničke okoline nisu neizbježni rezultati tehnološkog napretka već izraz određenog odnosa prema društvenoj i prostornoj organizaciji djelatnosti. Tim odnosom vlada maksimiranje akumulacije kapitala — bila ta akumulacija javna ili privatna. To prvenstvo akumulacije pred društvenim odnosima je i samo društveni odnos, klasni odnos kristaliziran u kulturni model. Tko god želi napasti korijene urbane krize, mora imati posla s ekološkom krizom, jer se problemi velikih gradova mogu razmotriti samo s gledišta novih modela ekonomskog rasta, prostorne i društvene organizacije. Bez mijenjanja strukturalnih uzroka procesa urbanizacije, urbane proturječnosti mogu biti samo privremeno izgladene, jer one počivaju na temeljima koji su sve neodrživiji.

To nas vodi dvostrukom zaključku: s jedne strane, do strukturalne i historijske veze urbanog i ekološkog pitanja i njihove bliske povezanosti s temeljnim proturječnostima kapitalističkog načina proizvodnje u njegovom monopolnom stupnju; s druge, do neposrednih političkih implikacija tih proturječnosti, takvih da mogu staviti u pitanje klasnu moć koja leži u osnovi vladajućih oblika društvene organizacije.

Moramo reći da je prenošenje konfliktualnih i političkih reperkusija urbanog i ekološkog problema u društvene prakse koje mijenjaju situaciju

ipak često bilo izopačavano ideološkim začahurivanjem problema kulturnim kategorijama i modelima vladajućih klasa. Urbane i okolišne (environmental) ideologije uistinu su snažno izrazile nove društvene proturječnosti razvijenog kapitalizma, no, učinile su to u okviru ideoloških termina koje je izobličila državna tehnokracija. Mehanizam na koji upućujemo je slijedeći: pretpostavlja se da su društveni problemi koji se pojavljuju u razvijenom kapitalizmu proizvod oblika organiziranja prostora i prirode, koji su sami određeni nužnim razvojem proizvodnih tehnologija — predložena uzročna veza je slijedeća:

tehnologijski napredak → urbana koncentracija → društvena dezorganizacija; i također tehnologijski napredak → vladavina »umjetnog miljeua« nad »prirodnim milieum« → poremećaj ljudske prirode.

To je moguće sumirati u slijedeću pretpostavku:
tehnologija → prostor → društvo.

Praktični učinci ovih ideologija su veoma jasni:

(I) Društvene proturječnosti su začahurene. Problemi i sukobi se ne pripisuju obliku društvene organizacije već tehnologijskom i prirodnom procesu.

(II) Ti problemi postaju društveno ujednačeni. Klase (kao ljudske osobe) se razmatraju samo dotle dok je ključno pitanje odnosa spram prirode. Na taj način urbana i okolišna (environmental) ideologija zanemaruje klasne proturječnosti i mistifikaciju historijske strukturalne korijene problema koje postavljaju.

(III) Posljedica takvog pristupa pitanju jest da rješenje sukoba i proturječnosti implicitno postaje tehničko, ne političko. Planiranje (racionalno, neutralno i naučno) bi trebalo zamijeniti društvenu i političku raspravu o odlukama koje su u osnovi konkretnih manifestacija ovih problema.

U stvari, taj pristup je tokom historije bio u skladu s ideološkom praksom vladajućih klasa. Proturječnost kapital — rad je već u 19. stoljeću bila priznata kao društveno pitanje, od strane reformističke buržoazije koja je bila svjesnija tendencija historijskog razvoja. Ali, postavljati ta pitanja, čak i neizravno, znači priznati nove izvore proturječnosti, skrenuti pažnju na njih i stvoriti mogućnosti za političku intervenciju, do te mjere da postanu priznati kao opravdani uzroci nemira većine građana. Prema tome, usprkos zamkama koje je u formulaciji urbane problematike postavila vladajuća ideologija, tehnokratske elite su katkada za nove historijske tendencije pokazale više osjetljivosti no što je to bio slučaj s dogmatskim orijentacijama marksizma, koje su bile zatvorene u sterilan napor reduciranja društvene dinamike na neposrednu proturječnost između rada i kapitala.

Tako je urbana i ekološka problematika koja je izrasla iz strukturalnih proturječnosti razvijenog kapitalizma (makar i na neizravan način), proširena novim ideologijama vladajućih klasa, postupno postajala središnja točka političke problematike.

(II) *demografski i geografski empirizam* — usmjeren na sakupljanje podataka o prostornoj raspodjeli djelatnosti, upotrebljavajući sve sofisticirane

Taj temeljni preobražaj historijskih parametara urbanog pitanja nije bio praćen odgovarajućom promjenom teorijskih oruđa korištenih u analizi i obradi tih pitanja. U stvari, društvene znanosti primijenjene na urbanizaciju još uvijek karakteriziraju dva komplementarna pravca²:

(I) *funkcionalizam* — naročito izražen velikom intelektualnom pustolovinom Čikaške škole s njene dvije teorijske orijentacije (Wirth i Hawley). nije statističke tehnike koje su lišene značenja u vezi s teorijskim kategorijama i društvenim problemima.

Otkad je problematika grada povezana s problematikom moći, u skladu s već izloženim procesom, ta dva pravca su u škripcu.

Središnji problem sociološkog funkcionalizma je problem društvene integracije, i on odgovara potrebi da se masa neukorijenjenih imigranata integrira (i klasno disciplinira) u proizvodni stroj kapitalističkog grada. Čitava je Čikaška škola, kao i svi utemeljitelji akademske sociologije, bila pod utjecajem tog problema. Razabiranje moći kao temeljne osovine grada potpuno zamjenjuje pitanja koja treba postaviti, pa, stoga, i oruđa neophodna da se na njih odgovori. Nije više pitanje kako je organiziran društveni život susjedstva vis-à-vis dominantne kulture, već kako će stanovanje i infrastrukturna politika grada biti određeni odnosima moći između društvenih grupa strukturalno određenih svojim interesima. Da bi se razmotrili problemi sukoba i procesa odlučivanja koji određuju cijelu urbanu organizaciju, postali su potrebni novi pojmovi i nove teorije.

Mi ovdje govorimo o novim teorijama, jer se revni polet urbanog empirizma pokazao čak i manje plodnim od intelektualnih konstrukcija funkcionalizma. Kao rezultat, društvene znanosti su akumulirale fantastičnu masu podataka i odnosa među tim podacima, masu koja nije bila u stanju iznijeti bilo kakvu analizu koja bi mogla ići dalje od nekoliko *ad hoc* hipoteza ili opisâ nekih situacija, iz čega se nikad nije moglo uopćavati. Istina, te studije mogu biti primarni materijal za razmišljanje o stvarnim tendencijama urbanog razvoja, ali, one su često mogle biti korisnije da je njihova zbirka podataka slijedila a ne prethodila teorijskom razmatranju određenog problema. Poteškoća nastaje upravo zato što je teorija mlitava, pa postaje sigurnije da se prikupi nekoliko informacija, da se upotrijebi nečiji opći smisao i da se dokaže nečija stručna kompetencija na nivou metodološke obrade informacija. Može se dodati da zamjenjivanje statističkih modela geografskim i antropološkim monografijama samo natapa empirizam trunkom ljudske topline: kvantitativni empirizam tako postaje poetski empirizam bez, ipak, povećane mogućnosti opće teorijske interpretacije.

Postojao je samo jedan ozbiljni teorijski pokušaj da se razvije novi pristup prilagođen urbanom historijskom preobražaju: liberalna teorija pluralizma koja potječe od američke političke znanosti. Ta škola počinje od priznanja da su procesi urbanog organiziranja politički procesi koji nastaju

2. Za zadnju razradu te teme vidi: M. Castells, »Theory and Ideology in Urban Sociology«, u *Urban Sociology, Critical Essays*, ed. C. G. Pickvance (London: Methuen, 1975).

iz međugre moći koju provode razni činioci. I prikupljeni podaci i analize koje se na njima grade određeni su upravo društvenim i političkim karakterom promatrane stvarnosti. U odnosu na problematiku društvene integracije i na demografski empirizam, to je bio veliki korak. Treba reći da teorijski temelji tog stajališta ipak umanjuju moguću plodnost pristupa, jer pluralistička koncepcija političke teorije samo empirijski određuje činioce u sukobu, ne smještajući ih u strukturalni okvir klasnih interesa na kojima počivaju. Posljedica je to, da se ili ostaje pri opisu sukobâ u danom kontekstu, ili se implicitno upućuje na liberalnu teoriju društvenog djelovanja po kojoj svaki činilac, tkogod on bio (udruženje, gradonačelnik, poslodavac, dobrotvorna organizacija ili dnevne novine), pokušava maksimirati svoje prednosti, shvaćene ili kao pristupanje institucionalnom sistemu moći, ili kao prisvajanje novca³. Iz tih analiza se ne mogu izvesti nikakve zakonitosti, već samo formalni mehanizmi između činilaca; a ti mehanizmi su važeći samo dok od strane činilaca postoji opće prihvaćanje političkog i ideološkog okvira orijentacije po kojem se upravlja društveno ponašanje. Čim se postave alternative društvenoj organizaciji, čim nekog ne zanima sudjelovanje u sistemu, već, umjesto toga, proturječno izražavanje odnosa moći, liberalna se teorija, usredotočena radije na subjektivno nego na strukturalno određenje činilaca, pokazuje nesposobnom da objasni opažene pojave, što će reći, liberalna analiza može samo opisati, ne i shvatiti, proces društvene promjene. Prije smo spomenuli da je ono što karakterizira urbanu problematiku u razvijenom kapitalizmu upravo njena bliska veza s društvenom promjenom. Kako, onda, primijeniti teoriju koja je nesposobna da objasni društvene strukturalne izvore promijenjenog ponašanja? S onu stranu svijeta strategijskog *calcula* (intelektualno ovisnog o liberalnoj ekonomskoj teoriji marginalne korisnosti), potrebna je teorija koja je u stanju objasniti proizvodnju novih odnosa koji istovremeno izrastaju iz preobražaja društvenih struktura i iz odgovarajuće nove društvene prakse.

U najrazvijenijim kapitalističkim društvima nastao je jaz između postojećih oblika mišljenja u urbanim društvenim znanostima i stvarnih, sve više političkih iskustava. Prva reakcija je bilo odbijanje svakog teoretiziranja, politički pragmatizam, tvrdnja da je svo znanje moglo doći samo iz prakse; a to je bilo gledište i vladajuće tehnokracije i političke opozicije povezane s protestnim pokretima.

Taj politički empirizam se može objasniti činjenicom da je zagušljivom svijetu akademske društvene znanosti bio potreban dašak svježeg zraka. Ali, njegove granice su se brzo pokazale čim je praksa, da ne bi bila slijepa, trebala interpretirati svoja iskustva i učiniti nov izbor unutar zajedničkog pristupa stečenom znanju.

Tako je programatičko proricanje urbanih pseudo teorija bilo praćeno traganjem za novim teorijskim oruđima koja, *iako utemeljena u praksi i iskustvu*, imaju mogućnost za općenitiju elaboraciju, dopuštaju predviđanje, i, kao takva, omogućuju svjesno usmjerenje djelovanja.

3. Za našu kritiku mnogobrojnih teorija primijenjenih na urbano istraživanje vidi: *The Urban Question*, dio IV.

Taj intelektualno-politički pokret je ojačao naročito u Francuskoj 1970-ih godina, zbog više razloga koji su u vezi s historijskim slomom 1968. godine. Široki društveni pokreti pobune u tom razdoblju stvorili su uvjete koji su bili krajnje pogodni za razvoj nove vrste urbanog istraživanja:

(I) Izuzev najukopanijih stupova establishmenta, univerziteta, i naučni rad uopće, bili su snažno poneseni pokretom protesta. Mnogi intelektualci su pokušali obnoviti svoje radne interese analizirajući društvenu promjenu, posebno u njenim novim dimenzijama (kulturene pobune, urbana kriza, oslobođenje ženâ, radnici imigranti, itd.).

(II) Opći odnos snaga u francuskom društvu bio je poremećen društvenim borbama i političkom ofanzivom ljevice koja je uslijedila. To preinačenje klasne hegemonije izrazilo se čak i u samoj državi, u istraživačkim i univerzitetskim učilišnim institucijama. Izborena su široka područja slobode. Zbog toga su se mogle razviti neke vrste istraživanja koje su bile nezamislive prije 1968. godine, financirane od države i provedene unutar javnih institucija, djelomično zahvaljujući naprednom mišljenju jednog broja državnih činovnika.

(III) Vladajuće klase, a naročito državna tehnokracija, bile su iznenađene ekonomskom, društvenom i političkom krizom koja se najavila još 1967. godine. Odmah su je pokušale shvatiti; a budući da je urbana ideologija bila jedna od njihovih glavnih lozinki, preveli su društvenu krizu u urbanu krizu i, budući da nisu mogli ovladati danim problemom, pokušali su s tog stajališta razviti sve slobodnije istraživanje.

(IV) Posljednji, sindikati, partije ljevice, radikalna ljevica, shvatili su, malo kasno, da su postojali novi problemi kojima se trebalo baviti, nove borbe kojima je trebalo upravljati u zbrkanoj areni urbanizma i environmenta. Tada su potakli svoje pristaše, osobito intelektualce, da se zainteresiraju za to, da bi izgradili novu problematiku koja bi mogla biti alternativa urbanoj ideologiji tehnokracije.

Francuski istraživači (kojih je relativno velik broj) su se tako našli u veoma dinamičnoj društvenoj i političkoj situaciji, s institucijama koje imaju razumijevanja za novo određenje problema i s prilično velikim mogućnostima istraživanja na području urbane politike. Iz tog međudjelovanja prakse, teorije i institucionalnih uvjeta istraživanja iznikao je snažan pravac teorijskog i empirijskog istraživanja, koji je u roku od nekoliko godina preobrazio način razmišljanja o urbanim problemima. Unutar te škole svakako postoji neki broj dobro poznatih imena (Topalov, Préteceille, Magri, Lojkine, Godard, Lefebvre, Querrien, Coing, Amiot, Cherki, Mehl, Mingasson, Kukawka, Ascher, Bleitrach i drugi), ali ona čini cjelinu, usprkos važnijim teorijskim razlikama, pa se u stalnom međudjelovanju stvorio istraživački *milieu*. Taj *milieu* ima nekoliko karakteristika:

I Iako počinje od jake teorijske osnove, razvio se kroz empirijsko istraživanje. Gotovo svi napisani radovi su konkretne analize konkretnih situacija koje pokušavaju verificirati hipoteze povezane s općenitijim teorijskim okvirom.

II Općenito je povezan s marksističkom teorijskom tradicijom, iako psihoanalitički i liberterski pravac postaju sve utjecajniiji i proturječni prvom.

III Uvijek počinje s problemom koji postavlja politička praksa, shvaćena u širem smislu, pokušavajući naći odgovore koji su upotrebljivi za djelovanje.

IV Iako su usko povezani s pokretima i partijama ljevice, istraživači su inzistirali na zadržavanju svoje intelektualne autonomije. Teorijski rad ima svoju vlastitu osobenost u odnosu na politički rad.

To ne znači da francusko urbano istraživanje nema svojih ograničenja: prvo, *institucionalno*, je u tome što se pojavila protustruja koja je znatno obuzdala sredstva dodijeljena toj vrsti istraživanja; zatim, *političko* i *društveno*, u tom smislu što urbani društveni pokreti u Francuskoj ostaju posve slabi, kočeći tako moguće otkrivanje problemâ koji se javljaju kroz praksu. U tom smislu se stanje postupno mijenja kako društvene i političke borbe na tom području postaju značajne.

Napokon, što je značajnije, postoje teorijska ograničenja, jer marksistička teorija, koja je glavni okvir tog pravca, nema tradicije u bavljenju urbanim problemom. Budući da je postojala hitna potreba za teorijom, ona je bila primijenjena suviše mehanički, prilagođavanjem općih marksističkih pojmova opsežnim procesima, bez prepoznavanja onih novih gledištâ koja su postavili urbani problemi koji su tražili nove pojmove i nove interpretacije u skladu s historijskim kontekstom. Općenito, istraživači su primijenili utvrđene teorije a da ih nisu preinačili prema opaženoj stvarnosti. U nekim slučajevima, to je bila altiserovska teorija (Castells, Mingasson), u drugim teorija državnog monopolističkog kapitalizma (Lojkine, Préteceille, Topalov), ali problem je bio isti: teorijsko kodiranje je bilo prebrzo, suviše formalno, analizirana stvarnost je bila složenija od primijenjenih modela, što znači da su obavljena istraživanja sama po sebi daleko značajnija od teorijskih sintezâ koje su potakla.

Takve su greške bile gotovo neizbježne, ali se mogu ispraviti (uvijek djelomično) jer su bile učinjene. Ono što je trebalo uraditi bila je redefinicija urbanog pitanja, empirijske studije, teorijska obnova i iznalaženja novih metoda — sve istovremeno. Možda je fokus prije trebao biti historijski preobražaj urbanog nego pojmovni razvoj marksističke teorije, tj. marksizam te trebao biti preispitan kroz analizu povijesti radije nego kroz kodifikaciju povijesti u skladu s marksističkim shemama.

U svakom slučaju, cilj je bio da se stvori međudjelovanje između tih dvaju aspekata, i to je, uglavnom, bilo postignuto. Sada se mogu postaviti novi istraživački objektivni, i doseći novi stupnjevi u razvoju sociološke misli koja je u stanju razumjeti ulogu urbanih proturječnosti u procesu društvene promjene naših društava.

Preveo: Krešimir Kufrin

4. Vidi postscript u *The Urban Question*.